

З ІСТОРІЇ МІСТЕЧКА ВАРВИ

(або маловідомі сторінки із розвитку освіти кінця XIX століття)

У фондах Центрального державного історичного архіву України в місті Києві зберігається, як на мене, досить цінний документ на 20 аркушах паперу. Про нього і піде мова в цій публікації.

На середину 80-х років XIX ст. містечко Варва (мало саме такий статус) відносилось за адміністративно-територіальним поділом до Озерянської волості Лохвицького повіту Полтавської губернії.

Статистичні відомості тих років засвідчують, що містечко було досить багатолюдним, це, по-перше (на 22 грудня 1883 року у Варві та хуторі Рудому налічувалось 1905 осіб чоловічої статі та 1966 жіночої). Мешканці займалися торгівельним промислом та хліборобством.¹ А, по-друге, воно було розташоване на окраїні двох повітів — Лохвицького та Прилуцького. В останньому повіті уже функціонувало одне двокласне міністерське училище у містечку Срібному, що на відстані більше 40 верст (верста — 1,0668 км), від Чорнух же Варва знаходилась ще далі — за 50 верст, а від Сенчі — за 60 верст. В усіх вищеназваних містечках уже працювали училища, а Сенча одержала дозвіл на відкриття вже другого в Лохвицькому повіті двокласного училища. Все це, крім усього іншого, утруднювало відкриття аналогічного навчально-го закладу у містечку Варві.²

Та попри всі складності, мешканці Варви в результаті своїх наполегливих намагань позитивно розв'язують наболіле для них завдання. Певну допомогу варвинцанам надали також Озерянська волость, керівництво Лохвицького повіту, директор народних училищ Полтавської губернії Амвросій Добротворський, архієпископ Полтавський і Переяславський Іоанн, попечитель Київського учбового округу і навіть директор департаменту Н. Аничков.³

Та все ж ініціювали цю благородну справу самі мешканці Варви і про них ми повинні завжди пам'ятати. Саме вони на своєму сході 13 вересня 1881 року (козаки, казенні селяни, селяни-власники, домогосподарі) ухвалили відкрити у містечку Варві двокласне зразкове училище. Ухвала складалась із п'яти пунктів, а саме:

1. Відвести із громадського вигону землі одну десятину (1,0954 га) і на ній побудувати будинок цілком придатний для нього. Для побудови приступити негайно (ініціатори не знали, що це затягнеться аж на цілих три роки — авт.).

2. На утримання його, вчителя (квартира), сторожа товариство щорічно буде виділяти 250 крб. сріблом, але не більше 300 крб.

3. Просити директора народних училищ Амвросія Порфіровича Добротворського клопотати перед урядом про відкриття.

4. Просити земство про відпуск допомоги для училища.

5. Обрати уповноважених на сході для клопотання з цього питання дворян Павла Івановича Константиновича, Володимира Івановича Стоянова, козаків — Тимофія Івановича Руденка, Івана Федоровича Винячевського, Спиридона Миколайовича Пуха, селянина Гордія Лаврентійовича Голобородька.

Всього підписалось 324 мешканці, із них грамотних — 16, що складає із числа 486 дворів дві третини — 324 особи.

Ухвалу підписав козак Антон Бурляй (за неграмотних підписувався він же). При її підписанні був присутній староста містечка Варви Арсен Філоненко. На ухвалі помітна печатка також сільського старости Варви та Озерянського волосного управління, є ще підпис і волосного засідателя.⁴

Вдруге ухвала Варвинського сільського сходу була прийнята 2 лютого 1884 року. На цей раз підписав її сільський староста Яків Винничевський. На сході мешканці ухвалюють: додатково виплачувати ще 100 крб. сріблом щорічно на опалювання, ремонт і прислугу, тобто 350 крб., сріблом.

Ухвалу знову ж підписали козаки, казенні селяни, селяни-власники та наявні домогосподарі.⁵ Із них грамотних уже наполовину менше — 8 осіб (козаки Степан Редька та Олександр Кисіль, Григорій Пуць, Родіон Кисіль, Федір Руденко, Григорій Моренець, Пилип Федченко та інші). За неграмотних поставив підпис козак Кіндрат Кривуца.

План-проект на побудову двокласного народного училища в містечку Варві був розроблений в Лохвиці (архівна справа містить його, виконаний в кольорових тонах, фарбах, думаю, що хорошими креслярами-проектантами і забудовниками, про що вже засвідчила сама історія). А в ньому ми бачимо такі його складові: вхідне крильце, передня класна кімната, підготовче класне приміщення, класне приміщення, приміщення вчителя, кухня вчителя і приміщення сторожа, коридор і друге вхідне крильце. Та хто із варвенчан та жителів навколишніх сіл не пам'ятає його, як і автор цих рядків.

Другий лист-ухвалу підписали також волосний старшина Зуб та писар Скар.⁶

Виписка із журналу Лохвицької повітової земської управи від 18 листопада 1883 року за № 3059 також засвідчує про її клопотання перед вищими інстанціями про виділення щорічно по 300 крб. у випадку його відкриття.⁷

Справа ця була, як свідчать архівні документи, копійкою, тривалою в часі і навіть «волокітною». Судить самі: окрім уже наведених історичних фактів, звернемося ще до не менш вагомих із них. 30 липня 1884 року директор народних училищ Полтавської губернії надсилає листа-клопотання попечителю Київського учбового округу про відкриття двокласного сільського училища Міністерства народної освіти в Варві Лохвицького повіту Полтавської губернії.

Уповноваженими на цей раз від товариства містечка Варви були: дворянин Володимир Іванович Стоянов, козаки: Степан Редька, Тимофій Руденко, Спиридон Пух і селянин Гордій Голобородько, які і надали дві ухвали Варвинського сільського сходу, що відбулися 15 вересня 1881 року та 2 лютого 1884 року.

Ось, що в цьому листі-клопотанні пропонувалось:

— відвести із громадського вигону землі одну десятину і на ній звести будинок досить придатний для двокласного училища;

— мешканці зобов'язуються щорічно виділяти на утримання училища із своїх коштів по 350 крб.;

— уповноважені клопочуть перед Урядом про відкриття визначеного училища і просять від Міністерства народної освіти допомоги на його утримання щорічно до 800 крб. і одноразової допомоги на облаштування будинку, на меблі і на книги 1800 крб.;

— Лохвицьке повітове земське зібрання на своєму засіданні від 15 липня 1882 року ухвалило: на випадок реорганізації Варвинського училища у зразкове двокласне виділяти від земства на його утримання по 300 крб. щорічно.

Міністерство народної освіти, в свою чергу, ухвалило щорічно виділяти по 600 крб. і одноразової допомоги товариству 1400 крб. на такі потреби:

- а) побудову приміщення для училища — 800 крб.;
- б) на облаштування класними меблями — 300 крб.;
- в) на облаштування книжкового складу — 300 крб.

Сума 1250 крб. (300 крб. земських, 600 крб. міністерських і 350 громадських) щорічно повинна розподілятися таким чином:

- а) на заробітну плату двом учителям по 330 крб. (660 крб.);
- б) законовчителю — 160 крб.;
- в) учителю співів — 60 крб.;
- г) на книги, навчальні посібники і письмові приладдя — 65 крб.;
- д) учителю якого-небудь ремесла (гімнастика або за вибором товариства) — 60 крб.;
- е) на опалення училища і учительських квартир — 110 крб.;
- ж) на освітлення — 20 крб.;
- з) на найм (утримання) прислуги — 60 крб.;
- и) на ремонт приміщень училища — 40 крб.;
- і) на страхування від вогню приміщень училища — 15 крб.;⁸

Два вчителі повинні одержувати заробітну плату за рахунок коштів Міністерства народної освіти із доплатою (дотацією) від земства по 30 крб. кожному; решта витрат, перелічених вище, повинна виплачуватись за кошт земства і громадськості (варвинського товариства). Коли виникне потреба, варто мати і помічника учителів.⁹

Цікава деталь: попечитель Київського учбового округу надсилав свого листа Високопреосвященству Іоанну, архієпископу Полтавському і Переяславському із запитом: чи не має із його «...сторони перешкод для відкриття в м. Варві згаданого Міністерського училища».¹⁰ Лист датований 6 вересня 1884 року. Відповідь не забарилась — 19 вересня того ж року. Вона була також не менш лаконічною: «...маю честь повідомити, щодо відкриття в містечку Варві Лохвицького повіту двокласного училища Міністерства народної освіти із сторони епархіального начальства немає ніякої перешкоди».¹¹

Крім того, попечитель Київського учбового округу адресував свого листа міністру народної освіти із повного розшифрованою суми 1250 крб., на які потреби вони виділяються.¹²

І, нарешті, Міністерство народної освіти, директор департаменту Н. Аничков адресує листа керуючому Київським учбовим округом від 22 жовтня 1884 року, в якому зазначалось:

1. В Лохвицькому повіті уже одержано дозвіл на відкриття двокласного зразкового училища в м. Сенчі. За існуючими в Міністерстві правилами кожний повіт може відкривати не більше одного двокласного сільського училища. Винятки бувають рідко.

2. Тепер двокласні реорганізуються в однокласні через відсутність учнів.

3. «В виду крайньої скудості состоящего в распоряжении Министерства Народного Просвещения кредита на устройство и содержание народных училищ, сие Мынистерство оказывает вынужденным расходовать оный на учреждение новых училищ лишь с чрезвычайной осмотрительностью».

І все ж, остаточне рішення для варвинчан виявилось обнадійливим: «Даю добро на відкриття в м. Варві однокласного сільського училища Міністерства Народної Освіти із віднесенням утримання його на кошти, які внесе на нього місцеве земство і товариство в розмірі 650 крб. в рік.

Міністерство дає одноразову допомогу на облаштування приміщення та всього іншого приблизно до 500 крб.»¹³

І, насамкінець, заради чого і вирішив автор порушити дану проблему: Варвинське товариство успішно завершило побудову училища за свої кошти (на облаштування училища мешканці м. Варви витратили більше трьох тисяч карбованців) і 21 жовтня 1884 року воно і було освячене.¹⁴

Ось така ця повчальна сторінка із розвитку освіти містечка Варви першої половини 80-х років XIX ст.

Джерела та література:

1. Центральний державний історичний архів України м. Київ (ЦДАУ). — Ф. 707.— Оп 207. — Спр. 126. — Арк. 12.
2. Там же. — Арк. 2. 3.
3. Там же. — Арк. 1, 3, 8, 11, 15, 16, 17, 18, 19.
4. Там же. — Арк. 4—8.
5. Там же. — Арк. 9.
6. Там же. — Арк. 12.
7. Там же. — Арк. 13, 14.
8. Там же. — Арк. 2.
9. Там же. — Арк. 2.
10. Там же. — Арк. 15.
11. Там же. — Арк. 16.
12. Там же. — Арк. 17.
13. Там же. — Арк. 18, 19.
14. Там же. — Арк. 20.

